

PLAN I PROGRAM NASTAVE I UČENJA

ZA PRVI RAZRED GIMNAZIJE

Naziv predmeta **BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

Cilj U okviru nastave književnosti na bosanskom jeziku, kod učenika treba prije svega razviti estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro. Treba ih osposobiti za razumijevanje književnih pojava u svjetskoj književnoj riznici, bez uobičajenog dosadašnjeg zapostavljanja pojedinih književnih sadržaja.

Razred **Prvi**

Godišnji fond časova **148 časova**

ISHODI	OBLASTI/TEME	SADRŽAJI
Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:		
<ul style="list-style-type: none"> - učenik iznosi svoje mišljenje o pročitanoj tekstu i obrazlaže svoje razumijevanje pročitanoj teksta - argumentira svoje kritičke stavove o pročitanoj tekstu na osnovu dosadašnjeg iskustva i znanja - upotrebljava književnoteorijska, književnohistorijska i jezička znanja 	KNJIŽEVNOST (75 časova)	Književni termini i pojmovi 1. <u>Teorija književnosti (15+2)</u> Vrste književnosti, književnost kao umjetnost riječi, nauka i književnost, književni rodovi i vrste, književnoumjetnički tekst, pripovjedački umjetnički tekst, poezija i stvarnost, pjesnik njegov svijet i jezik, svete knjige.

<ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje i koristi književno-jezičke termine; interpretira književni tekst - koristi termine iz književne teorije i nauke o jeziku - prepoznaje i razumije književnohistorijska i književnoteorijska obilježja književnih i neknjiževnih tekstova - objašnjava sadržaj, namjenu i funkciju ponuđenoga teksta - prepoznaje i razumije obilježja književnih rodova i vrsta - prepoznaje univerzalne vrijednosti kojim se književnost bavi - konsultuje predgovor ili pogovor u pročitanoj knjizi, upoređuje ih s vlastitim zapažanjima - žanrovski preoblikuje tekst - objašnjava ulogu i značaj sevdalinke u životu Bošnjaka - prepoznaje i obrazlaže univerzalne ideje koje uočava u književnome tekstu 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Vrste umjetnosti, 2. Književnost kao umjetnost riječi, 3. Nauka i književnost, 4. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi), 5. Književnoumjetnički tekst Musa Ćazim Ćatić <i>Fatima EzZehra</i>, 6. Struktura umjetničkog teksta, 7. Pripovjedački umjetnički tekst Zijo Dizdarević <i>Majka</i>, 8. Poezija i stvarnost (izbor), 9. Pjesnik, njegov svijet i jezik (izbor), 10. Pripovjedač i pripovijedanje Ćamil Sijarić <i>Hasan sin Huseinov</i>, 11. Svete knjige, 12. Najstarije biblioteke svijeta, 13. Prvi tragovi pismenosti. <p>2. <u>Usmena književnost (16+2)</u></p> <p>Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgoj usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i</p>
--	--	--

		<p>nacionalnog identiteta. Historijska usmena predaja.</p> <p>Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti. Njihova osnovna obilježja i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Podjela i odlike usmene književnosti Bošnjaka iz Srbije,2. Epska pjesma: <i>Budalina Tale</i>,3. Epska pjesma, Avdo Međedović: <i>Ženidba Smailagić Meha</i>,4. Epska pjesma: <i>Đerzelez Alija, carev mejdandžija</i>,5. Lirska pjesma: iz antologije Muniba Maglajlića <i>Usmena lirika Bošnjaka</i> (izbor),6. Sevdalinka: iz antologije Muniba Maglajlića <i>101 sevdalinka</i> (izbor),7. Lirskonarativne vrste,8. <i>Hasanaginica</i>,9. <i>Smrt Omera i Merime</i>,10. Romansa (izbor),
--	--	---

11. Usmena proza (narodna pripovijetka, bajka i basna) -
Aiša Softić: *Usmena proza Bošnjaka*, (basne, bajke, novele, šaljive priče i anegdote),
12. Poslovice i izreke - Ismet Rebronja, Medisa Kolaković:
Budi nešto, da ne budeš ništa, (antologija bošnjačkih izrečica iz Sandžaka),
13. *Usmena proza Bošnjaka iz Crne Gore i Srbije* Husein Bašić (antologija),

3. Stara književnost istočnih naroda (9+1)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima književnosti starog vijeka i arapskoj i perzijskoj književnosti

1. *Ep o Gilgamešu*,
2. Firdusi: *Šahnama*, (odlomak „Rustem i Suhrab“),
3. *Hiljadu i jedna noć* (izbor),
4. Klasici arapske i perzijske književnosti (uvod),
5. Hajjam: *Rubaije*,
6. Rumi: *Mesnevija*,
7. Hafiz: *Divan*,

8. Sadi: *Dulistan*,

4. Antička grčka književnost

(13+2)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima antičke i rimske književnosti

1. Mitska osnova antičke književnosti,
2. Odlike i podjela epske poezije,
3. Homer *Ilijada*,
4. Homer *Odiseja* (odlomak),
5. Odlike i podjela lirike,
6. Sapfo (izbor), Alkej (izbor),
7. Pindar (izbor), Anakreont (izbor),
8. Odlike i vrste drame,
9. Sofokle *Antigona*,
10. Eshil *Okovani Prometej* (izbor),
11. Aristofan: *Ptice* (odlomak).

Antička rimska književnost

(5+1)

1. Odlike i predstavnici rimske književnosti,
2. Vergilije: *Eneida* (odlomak),
3. Ovidije (izbor), Katul (izbor),
4. Tibul (izbor), Horacije (izbor),

5. Plaut: *Tvrđica* (odlomak).

5. Srednjovjekovna književnost

(7+1)

1. Počeci slavenske pismenosti.
Najstarija slavenska pisma;
najstariji spomenici
južnoslavenske kulture,
2. Odlike i vrste srednjovjekovne
evropske književnosti,
3. Počeci slavenske pismenosti,
južnoslavenska srednjovjekovna
literatura,
4. Bosanska srednjovjekovna
književnost,
5. Zapisi sa stećaka,
6. Povelja Kulina-bana,
7. Ostale književne vrste,

6. Obavezna lektira:

1. Avdo Međedović: *Ženidba*
Smailagić Meha
2. Homer: *Ilijada*
3. Sofokle: *Antigona*
4. Apulej: *Zlatni magarac*
5. Mak Dizdar: *Stari bosanski*
tekstovi
6. Skender Kulenović: *Na pravi put*
sam ti, majko, izišo

<ul style="list-style-type: none"> - učenik se u komunikaciji služi standardnim jezikom i uočava njegovu upotrebnost i estetsku vrijednost - razlikuje književni (standardni) jezik od dijalekta - poznaje i primjenjuje padežni sistem jezika - razlikuje i opisuje glasovne promjene u riječima i navodi odgovarajuće primjere - priprema i usmeno ili pismeno predstavlja samostalno ili grupno istraživanje na teme iz jezika i književnosti - primjenjuje pravopisnu normu bosanskoga jezika u govoru i pismu - služi se školskim izdanjem Pravopisa - govori u skladu s pravogovornim pravilima (tačno izgovara glasove, riječi, akcente) - prepoznaje fonetske i fonološke jedinice bosanskog standardnog jezika, tj. glasove (njihova artikulacijska i akustička obilježja), slogove i prozodiju te njihovu raspodjelu - na primjerima prepoznaje i primjenjuje 	<p>JEZIK (73 časa)</p>	<p>1. <u>Standardizacija jezika (4+1)</u></p> <p>Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante.</p> <p>Nestandardni jezički varijeteti.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanje (jezici u svijetu), 2. Jezička norma i standardizacija, 3. Jezik i njegova struktura, 4. Historija imenovanja bosanskog jezika. <p>2. <u>Fonetika i fonologija (4+1)</u></p> <p>Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog. Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema. Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetsko – fonološki nivo, 2. Nastanak i dioba glasova, 3. Alternacije ije/ je/ i/e, 4. Glasovne promjene. <p><u>Ortoepija i ortografija (3+1)</u></p>
---	----------------------------	---

<p>sljedeće glasovne promjene: sibilarizaciju, palatalizaciju, jotovanje, nepostojano a, vokalizaciju, jednačenje glasova po mjestu tvorbe, jednačenje glasova po zvučnosti, gubljenje glasova, alternacije (i)je/e/i</p> <p>- stvara bilješke na temelju slušanja</p> <p>- obrazlaže i potkrepljuje svoje stavove- zna mjesto bosanskoga jezika u jezičkoj porodici</p> <p>- zna historijski kontinuitet bosanskoga jezika</p>		<p>Akcentatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje).</p> <p>Služenje rječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ortoepija i ortografija, 2. Akcentat i postakcentatske dužine, 3. Akcentatske vježbe. <p><u>Pravopis (14+2)</u></p> <p>Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pravopisne odredbe pisanja h i j, 2. Pravopisne odredbe pisanja č,ć,dž i đ, 3. Tačka, 4. Zarez, 5. Tačka-zarez, 6. Upitnik, uzvičnik, tri tačke, 7. Pisanje velikog i malog slova, 8. Sastavljeno i rastavljeno pisanje, 9. Apostrof, crta, crtica, 10. Dvotačka, geminacija i kosa crta, 11. Navodnici i polunavodnici, 12. Diktat. <p><u>Historija jezika (1+1)</u></p>
---	--	---

		<p>Historija bosanskog jezika do kraja 15. stoljeća.</p> <p><u>Jezik u upotrebi (38+1)</u></p> <p>Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova. Korišćenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Domaće pismene vježbe, 2. Izrada pismenog zadatka, 3. Govorne vježbe, 4. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova, 5. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica, 6. Lančana i paralelna veza rečenica u tekstu, 7. Morfemsko-morfološki nivo.
--	--	---

Ključne riječi: književnost, maternji jezik, usmena i stara književnost, standardizacija bosanskog jezika.

UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA

PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije i nastavu kulture izražavanja. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Učenici moraju razviti sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i naučiti da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti. U obradi književne historije, učenici treba da razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

Budući da u odgojno – obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika i književnosti je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, stoga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi, bogatoj zadužbini, putem govorne i pisane riječi. Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

U srednjim školama se književnost obrađuje hronološki, s obzirom da je riječ o trećem ciklusu obrazovanja počinjemo sa usmenom književnošću, njenom nastanku, razvoju, podjelama, predstavnicima i odlikama, potom prelazimo na staru književnost istočnih naroda, konkretnije arapsku i perzijsku, baveći se najstarijim epom, zatim antička grčka i rimska književnost, mitska osnova, nastanak, razvoj, odlike, najznačajniji predstavnici, potom bošnjačka srednjovjekovna književnost, epigrafika, stećci.

Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

JEZIK

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misao, osjećajne, funkcionalne i estetske momente jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavijesnog plana rečenice). Sveto nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretni doprinosi jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukome značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništa).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja.

Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd.

Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezanitekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

PLAN I PROGRAM NASTAVE I UČENJA

ZA PRVI RAZREDSREDNJIH STRUČNIH ŠKOLA

Naziv predmeta **BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

Cilj U okviru nastave književnosti na bosanskom jeziku, kod učenika treba prije svega razviti estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro. Treba ih osposobiti za razumijevanje književnih pojava u svjetskoj književnoj riznici, bez uobičajenog dosadašnjeg zapostavljanja pojedinih književnih sadržaja.

Razred **Prvi**

Godišnji fond časova **105 časova**

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none">- učenik iznosi svoje mišljenje o pročitanoj tekstu i obrazlaže svoje razumijevanje pročitanoj tekstu- argumentira svoje kritičke stavove o pročitanoj tekstu na osnovu dosadašnjeg iskustva i znanja- upotrebljava	KNJIŽEVNOST	Književni termini i pojmovi 5. <u>Teorija književnosti (10+2)</u> Vrste književnosti, književnost kao umjetnost riječi, nauka i književnost, književni rodovi i vrste, književnoumjetnički tekst, pripovjedački umjetnički tekst, poezija i stvarnost, pjesnik njegov svijet i jezik, svete knjige. 14. Vrste umjetnosti,

<p>književnoteorijska, književnohistorijska i jezička znanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje i koristi književno-jezičke termine; interpretira književni tekst - koristi termine iz književne teorije i nauke o jeziku - prepoznaje i razumije književnohistorijska i književnoteorijska obilježja književnih i neknjiževnih tekstova - objašnjava sadržaj, namjenu i funkciju ponuđenoga teksta - prepoznaje i razumije obilježja književnih rodova i vrsta - prepoznaje univerzalne vrijednosti kojim se književnost bavi - konsultuje predgovor ili pogovor u pročitanoj knjizi, 		<ol style="list-style-type: none"> 15. Književnost kao umjetnost riječi, 16. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi), 17. Književnoumjetnički tekst Musa Ćazim Ćatić <i>Fatima EzZehra</i>, 18. Pripovjedački umjetnički tekst Zijo Dizdarević <i>Majka</i>, 19. Poezija i stvarnost (izbor), 20. Pripovjedač i pripovijedanje Ćamil Sijarić <i>Hasan sin Huseinov</i>, 21. Svete knjige, 22. Najstarije biblioteke svijeta, 23. Prvi tragovi pismenosti. <p>6. <u>Usmena književnost (10+2)</u></p> <p>Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgoj usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i nacionalnog identiteta. Historijska usmena predaja.</p> <p>Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti. Njihova osnovna obilježja</p>
--	--	---

<p>upoređuje ih s vlastitim zapažanjima</p> <ul style="list-style-type: none"> - žanrovski preoblikuje tekst - objašnjava ulogu i značaj sevdalinke u životu Bošnjaka - prepoznaje i obrazlaže univerzalne ideje koje uočava u književnome tekstu 		<p>i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.</p> <ul style="list-style-type: none"> 14. Podjela i odlike usmene književnosti Bošnjaka iz Srbije, 15. Epska pjesma: <i>Budalina Tale</i>, 16. Epska pjesma, Avdo Međedović: <i>Ženidba Smailagić Meha</i>, 17. Lirska pjesma: iz antologije Muniba Maglajlića <i>Usmena lirika Bošnjaka</i> (izbor), 18. Sevdalinka: iz antologije Muniba Maglajlića <i>101 sevdalinka</i> (izbor), 19. Lirskonarativne vrste, 20. <i>Hasanaginica</i>, 21. Romansa (izbor), 22. Usmena proza (narodna pripovijetka, bajka i basna) - Aiša Softić: <i>Usmena proza Bošnjaka</i>, (basne, bajke, novele, šaljive priče i anegdote), 23. Poslovice i izreke - Ismet Rebronja, Medisa Kolaković: <i>Budi nešto, da ne budeš</i>
--	--	--

ništa,(antologija bošnjačkih izrečica iz Sandžaka),

7. Stara književnost istočnih naroda (5+1)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima književnosti starog vijeka i arapskoj i perzijskoj književnosti

9. *Ep o Gilgamešu*,
10. Firdusi: *Šahnama*, (odlomak „Rustem i Suhrab“),
11. *Hiljadu i jedna noć* (izbor),
12. Klasici arapske i perzijske književnosti (uvod),
13. Hajjam: *Rubaije*, Rumi: *Mesnevija*,
14. Hafiz: *Divan*, Sadi: *Đulistan*,

8. Antička grčka književnost (8+2)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima antičke i rimske književnosti

12. Mitska osnova antičke književnosti,
13. Odlike i podjela epske poezije:

		<p>Homer <i>Ilijada</i>, Homer <i>Odiseja</i> (odlomek),</p> <p>14. Odlike i podjela lirike: Sapfo (izbor), Alkej (izbor),</p> <p>15. Pindar (izbor), Anakreon (izbor),</p> <p>16. Odlike i vrste drame: Sofokle <i>Antigona</i>,</p> <p style="text-align: center;"><u>Antička rimska književnost</u> <u>(5+1)</u></p> <p>6. Odlike i predstavnici rimske književnosti,</p> <p>7. Vergilije: <i>Eneida</i> (odlomek),</p> <p>8. Ovidije (izbor), Katul (izbor),</p> <p>9. Tibul (izbor), Horacije (izbor),</p> <p>10. Plaut: <i>Tvrdica</i> (odlomek).</p> <p style="text-align: center;"><u>7. Srednjovjekovna književnost</u> <u>(5+1)</u></p> <p>8. Počeci slavenske pismenosti. Najstarija slavenska pisma; najstariji spomenici južnoslavenske kulture,</p> <p>9. Bosanska srednjovjekovna književnost,</p> <p>10. Zapisi sa stećaka,</p> <p>11. Povelja Kulina-bana,</p> <p>12. Ostale književne vrste,</p>
--	--	--

		<p>8. <u>Obavezna lektira:</u></p> <p>7. Avdo Međedović: <i>Ženidba Smailagić Meha</i></p> <p>8. Homer: <i>Ilijada</i></p> <p>9. Sofokle: <i>Antigona</i></p> <p>10. Apulej: <i>Zlatni magarac</i></p> <p>11. Mak Dizdar: <i>Stari bosanski tekstovi</i></p> <p>12. Skender Kulenović: <i>Na pravi put sam ti, majko, izišo</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> - učenik se u komunikaciji služi standardnim jezikom i uočava njegovu upotrebnu i estetsku vrijednost - razlikuje književni (standardni) jezik od dijalekta - poznaje i primjenjuje padežni sistem jezika - razlikuje i opisuje glasovne promjene u riječima i navodi odgovarajuće primjere - priprema i usmeno ili pismeno predstavlja samostalno ili grupno istraživanje na teme 	<p>JEZIK</p>	<p>3. <u>Standardizacija jezika (4+1)</u></p> <p>Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante.</p> <p>Nestandardni jezički varijeteti.</p> <p>5. Jezik kao sredstvo sporazumijevanje (jezici u svijetu),</p> <p>6. Jezička norma i standardizacija,</p> <p>7. Jezik i njegova struktura,</p> <p>8. Historija imenovanja bosanskog jezika.</p> <p>4. <u>Fonetika i fonologija (4+1)</u></p> <p>Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog.</p>

<p>iz jezika i književnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - primjenjuje pravopisnu normu bosanskoga jezika u govoru i pismu - služi se školskim izdanjem Pravopisa - govori u skladu s pravogovornim pravilima (tačno izgovara glasove, riječi, akcente) - prepoznaje fonetske i fonološke jedinice bosanskog standardnog jezika, tj. glasove (njihova artikulacijska i akustička obilježja), slogove i prozodiju te njihovu raspodjelu - na primjerima prepoznaje i primjenjuje sljedeće glasovne promjene: sibilizaciju, palatalizaciju, jotovanje, nepostojano a, vokalizaciju, 		<p>Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema.</p> <p>Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Fonetsko – fonološki nivo, 6. Nastanak i dioba glasova, 7. Alternacije ije/ je/ i/e, 8. Glasovne promjene. <p><u>Ortoepija i ortografija (3+1)</u></p> <p>Akcentatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje).</p> <p>Služenje rječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Ortoepija i ortografija, 5. Akcentat i postakcentatske dužine, 6. Akcentatske vježbe. <p><u>Pravopis (10+2)</u></p> <p>Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici.</p> <ol style="list-style-type: none"> 13. Pravopisne odredbe pisanja h i j, 14. Pravopisne odredbe pisanja č,ć,dž i đ, 15. Tačka, 16. Zarez,
--	--	---

<p>jednačenje glasova po mjestu tvorbe, jednačenje glasova po zvučnosti, gubljenje glasova, alternacije (i)je/e/i</p> <ul style="list-style-type: none"> - stvara bilješke na temelju slušanja - obrazlaže i potkrepljuje svoje stavove - zna mjesto bosanskoga jezika u jezičkoj porodici - zna historijski kontinuitet bosanskoga jezika 		<p>17. Tačka-zarez, 18. Upitnik, uzvičnik, tri tačke, 19. Pisanje velikog i malog slova, 20. Sastavljeno i rastavljeno pisanje, 21. Apostrof, crta, crtica, 22. Dvotačka, geminacija i kosa crta, 23. Navodnici i polunavodnici, 24. Diktat.</p> <p><u>Historija jezika (1+1)</u></p> <p>Historija bosanskog jezika do kraja 15. stoljeća.</p> <p><u>Jezik u upotrebi (21+1)</u></p> <p>Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih prozних i dijaloških tekstova. Korišćenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci.</p> <ul style="list-style-type: none"> 8. Domaće pismene vježbe, 9. Izrada pismenog zadatka, 10. Govorne vježbe, 11. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih prozних i dijaloških tekstova, 12. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica,
--	--	---

		13. Lančana i paralelna veza rečenica u tekstu, 14. Morfemsko-morfološki nivo.
--	--	--

Ključne pojmovi sadržaja: književnost, maternji jezik, usmena i stara književnost, standardizacija bosanskog jezika.

UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA

PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije i nastavu kulture izražavanja. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Učenici moraju razviti sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i naučiti da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti. U obradi književne historije, učenici treba da razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

Budući da u odgojno – obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika i književnosti je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, stoga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi, bogatoj zadužbini, putem govorne i pisane riječi. Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

U srednjim školama se književnost obrađuje hronološki, s obzirom da je riječ o trećem ciklusu obrazovanja počinjemo sa usmenom književnošću, njenom nastanku, razvoju, podjelama, predstavnicima i odlikama, potom prelazimo na staru književnost istočnih naroda, konkretnije arapsku i perzijsku, baveći se najstarijim epom, zatim antička grčka i rimska književnost, mitska osnova, nastanak, razvoj, odlike, najznačajniji predstavnici, potom bošnjačka srednjovjekovna književnost, epigrafika, stećci.

Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

JEZIK

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osjećajne, funkcionalne i estetske momente jer je

jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavijesnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretni doprinosi jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukome značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorničtva).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja.

Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd.

Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezanitekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.